

DÉKÁNY ENDRE

ELLENTÉTEK METSZÉSPONTJAIN

Szent Erzsébet kora

„Egy kor összetevőinek ismerete és fölmérése, a főirányok s azok metszéspontjainak meghatározása csak egy szintézis érdekében történhet” (Duby, G.).

Az élet, amelyet ebben a korban keresünk, maga is szintetikus jellegű, lényegét meglátni annyi, mint az ellentétes tényezőket fölismerni, útjukat fölmérni s a föltárt tényezőket egységes fényben, új szintézisben felmutatni. „A történeti lét újra megtalálásához követni kellene összes útjában, összes formájában, összes elemében. De még nagyobb szenvedéllyel kellene ezentúl újraalkotni, helyreállítani mindennek összjátékát, a különféle erők kölcsönhatását abban a hatalmas mozgásban, ami már maga lenne az élet” (Michelet. – ld. Duby, G.).

Ellentétek metszéspontjain. Nem túlzás a *XIII. századot* „saeculum contradictionis”-nak neveznünk: az *ellentmondás korszakának*. Nyitányát hatalmas feszültség kialakulása jelzi: a *ghibellini* 1198-ban VI. Henrik ifjabb öccsét, Sváb Fülöpöt választják királynak, a *guelfek* pedig IV. Ottót. III. Ince pápa – a hatalom zenitjén – elejtette a Staufokat, s Fülöpöt 1199-ben ki is közösi-tette. Ez a tény „motivum contradictionis”-nak is nevezhető: ezzel indulunk el a korszak útjain – s szimbólum is ez számunkra. Régi – és mindig új utakon járunk: „A perzsa nagykirályok és a görög városállamok harcában már Hérodotosz Kelet és Nyugat, Ázsia és Európa mérkőzését látta. Ez az ellentét érvényesül a későbbi századok folyamán egészen napjainkig” (Hóman Bálint).

A *nyugati kereszténység* minden válságon átlendítő dinamizmusának egyik forrása éppen az egyedi-szubjektív (affektív) motivációt és a fegyelmezett, intellektuális-gyakorlati szemléletet egyesítő termékeny Szent Ágoston-i ellentét. „Amikor a XIII. században Aquinói Szent Tamás az állam esetenkénti megvalósítását a természetes örök adottságokból emberi megállapodásra, egyfajta hallgatólagos vagy tényleges szerződésre vezeti vissza” (Váczy Péter), azon az intellektuális-gyakorlati pályán indul el, amelynek egyik késői állomásaként fogható föl a rousseau-i társadalmi szerződés eszméje is.

A fejlődés dialektikájának egyik tanulságos mozzanata a kora középkori ember *bűn- és bűnös-ség-centrikussága*. Logikus párhuzamaként látjuk a szentségek szakrális tartalmának humanizálását. „Micsoda gazdagodás a nyugati ember számára!” – írja Le Goff.

A *társadalom* lényeges változásaira a klerikus-értelmségi körök figyeltek föl s kerestek magyarázatot. Közöttük a *moralitás* „szakemberei” a foglalkozási állapotok sokféleségét tartották figyelemre méltónak, a *spirituális nyugtalanság* képviselői a fokozódó anyagi prosperitás és a szegénység ellentétéből indultak ki, és vagy megmaradtak az ortodoxia keretein belül s követték a forradalmi szellemű kolduló rendeket és a vallásos laikus mozgalmakat – vagy a korabeli eretnekmozgalmakhoz sodródtak, amelyek szociális töltésűek és a szegénységgel szolidárisak voltak. Amikor pedig a *ruralitás-urbanizáció* ellentét az utóbbi javára dőlt el, a felduzzadó városok periferiáin helyezkedtek el.

Óriási lendületet vett az *irgalom gyakorlása* – egyénileg s intézményesen –, ugyanakkor kifejlődött a *megvetés* a szegények iránt, mert felelősnek ítélték őket sorsukért. A következő lépésben már rájuk ütötték a *veszélyesség* bélyegét. Megindult egy folyamat...

Amor ipse intellectus. ... : a *szerepet maga az értelem*. Emberi magatartást, gondolkodásmódot, életformát alakító erejét a század talán legnagyobb embere, *Clairvaux-i Bernát* ismerte föl. A szálak pedig innen nem a *tudományhoz*, illetve a stúdiiumhoz vezetnek, hanem a *poézishez*, amely előbb-utóbb már nem a „litterae” régi és kötelező nyelvén, *latinul* szólal meg, hanem mindenki nyelvén, az *anyanyelven*. Mezey László gondolatait követjük, és idézzük itt. Ő mutat rá a *misztika* (műo = elrejték) fogalmának felfejtésénél a befelé néző *megtapasztalás* (experimentum) által létrejött szentté válás istenelménye és a *disputálás* szigorú kereteiben kimunkált istenfoga-

lom közti különbségre, valamint „Clairvaux és a párizsi Szent Viktor apátság, Szent Bernát *érzelmi hevülete* és Guillaume de Champeaux filozófiára és teológiára alapozott *módszeres gondolkozására* oly jellemző antinómiáira, a kor ellentmondásokban fejlődő organizmusára. Ugyanakkor látnunk kell az ellenpólusokat Szent Bernát egyéniségén belül is: ő maga az elzárt élet apostola, de ugyanakkor szüntelen úton van” (Le Goff).

Ez a lelkiiség rávetül a kor társadalmának és emberének élet- és magatartásformájára is: „Két ellentétes életforma, a *cselekvő* és a *szemlélődő* életmód végsőig kiélezett szembevetése ez: az egyik oldalon a földön megvalósítandó *Paradicsom* igénye, a másikon pedig a *tülvilági megváltás* szenvedélyes hajszolása: ez rejtőzik a *goliard* és a *szerzetes* ellentétének mélyén, ez teszi az előbbit a reneszánsz humanista előfutárává” (Le Goff).

A Rend, a „szent uralom” végső erőfeszítése játszódik itt le, a *stabilitás* végleges biztosítása a *mobilitással* és forrongó, ellenállhatatlan erőivel szemben. A Rend közösségében feloldódó „én”-t kihívja a *személyes érdem* elve.

Ellentmondást szül a *nő* felszabadulása, társadalmi szerepének emelkedése: a *házasság* intézménye kerül válságba. A változások, a gyakori fluktuáció egyre több konfliktushelyzetet teremt.

Az anyagi, gazdasági fellendülés lassankint kezdte felborítani a régi társadalmi szerkezetet. A tekintély alapján szerveződött *hierarchikus-vertikális* alá- és fölrendelés helyébe az egyenlőség felé irányuló *laikus-horizontális* elrendeződés kezd kialakulni. A klerikus értelmiség megalkotja a maga társadalomképét, amely azonban ellentétes az átalakuló hatalmi szerkezettel. Békés, jámbor uralkodót óhajtottak – s közben az eddigi királyt szolgáló hűbéresekből hatalmaskodó nagyurak lettek. A szegényeket és az egyházat oltalmazó *királyeszményt* hirdelve szembekerültek az egyre hatalmasabb és gátlástalanabb világi – és egyházi! – *arisztokráciával*. A világi hívságok megvetését s a szegénységet hirdető szerzetesek – bencések, ciszterciek – a fellendülés gonosz tréfájából meggazdagodtak, s az önmagukra fordított gondban elvesztették a szegények ragaszkodását és becslését.

A *rendiség* *hármastagozódása* – arisztokrácia, egyház, dolgozók rétege – funkcióját tekintve úgy működött – s eddig helyesen –, míg a hatalom birtokosai Istentől kapott hatalmukat a szegények és az egyház javára kamatoztatták. Az *ordines* elmélete azonban hamarosan eltolódott, s ez tovább növelte a feszültségeket.

Míg *Németországban* VI. Henrik halála után a déli Staufok (ghibellinok) és az északi Welfek (ghelfok) ellentéte a pápai hatalom egyetemességét eredményezte, *Magyarország* a Kelet és Nyugat között kísérelt meg történelmi és földrajzi szintézist alkotni. Érdekei sokféle szállal a Nyugathoz fűzték, érzései és történelmi múltja Kelet felé fordították. Szövetségeket keresett Nyugaton, s egy közép-európai szövetség mobilis kereteiben igyekezett a keresztény közösség tagjává lenni, miközben keleti szomszédait – és rokonait – is szerette volna megszélesíteni, illetve megtartani.

Amíg az egyház szervezete arisztokratikus jellegű volt, egyre követelődőbb gazdasági és szellemi kényszerrel lépett föl a *demokratizálódás* folyamata, amely a kereskedelem és hajózás fellendülése (a keresztes hadjáratok következménye) folytán elősegítette a népek s emberek közötti szorosabb kapcsolatot, az *egyenlőségi elv* kialakulását a világi rendben. Az egyház kebelén belül az arisztokratikusá vált szerzetesrendek mellett forradalmi erővel jelentkezők s hódítottak a szegénységre épült *kolduló rendek*. A lelki-szemléli-tülvilági és a testi-anyagi-evilági erők harcát tükrözte ez is, és végső megoldásként alternatíva jelentkezett: egyrészt a szegénység-engedelmesség mint szolidáris-demokratikus törekvés, másrészt a monarchisztikus hatalmi koncentráció mint a felvetődött nagy feszültségek és ellentmondások megoldásának eszköze. Egyrészt a kiteljesedés summázó igényének, másrészt a változás és megújulás történelmi hullámverésének színtere ez a korszak, amelynek sugárközpontja *Chuny* és az onnan induló reformmozgalom. A *nevelés, az oktatás fejlődése* – iskolák, egyetemek alapítása – és kiterjesztése egyre szélesebb tömegekre *konfraternitásokat*, *eszmék* és mesterek, intézmények mellett csoportosuló közösségeket hoztak létre. Kialakult a laikus mozgalmak sokfélesége. Ezek tanulmányozása, a gyökerek és összefüggések felderítése nélkül nem tudjuk elhelyezni ezt a hihetetlenül izgalmas kort a fejlődés menetében.

A *kutatás* dinamikus és a *racionalitás* stabilis-strukturális szelleme a kor legnagyobb elméit állítja csatasorba, s az aktivitás és a megelőző századok egész szellemi fegyvertárát felvonultatja, *törvények* megállapítására, summázására törekszik, ami aztán túllép a régi intézmények rendjén, keretein.

A XIII. század kezdetén már kialakul az új európai emberideál, a *harcos lovag*, aki fegyverrel védi – és terjeszti – a kereszténységet. Győzött tehát a teokratikus pápai tekintély, hatalmas erőket teremt és mozgat meg ez az impozáns rend – hogy aztán gazdag hajtásaiban s a keresztes háborúk következményeiben ismét óriási ellentéteket hozzon létre és új szintézis igényét.

Tények vallomása. „Az 1150-től 1350-ig terjedő késő középkor egyike azon koroknak, amelyben a szociális kérdés áll a történet középpontjában. . . . A népet felfedezik és a nép felfedezi saját magát” (Váczy Péter). A nép urbánus-koncentrációja létrehozza a polgárságot, a kézműves és kereskedő réteget. Új öntudat, új szokások, új keretek kezdenek alakulni. „Az ember természeténél fogva társas lény” – hirdette Arisztotelész. Ez az elv izzott fel és kapott lángra ebben a korban.

A család, a szolgaság, a nagybirtok társadalmi kényszerkeretei meghaladván a fejlődés csúcsát, a társadalmi – anyagi és szellemi – elmozdulás folytán lazulni kezdték, a kötöttségekből oldódott egyén előtt felcsillant a társadalmi emelkedés reménye, s ez az új erő is a „haladás” és a „fejlődés” felforgató szellemét termi. Ez az egzisztenciális érzés egyelőre még közösségek keretei és védelme alatt fejlődik.

A politikában – német területen – ez az úgynevezett *territoriális elvben* jelentkezett, a tartományi hatalom mint tényleges bázis vezetett el a *dinasztia* elvéhez és gyakorlatához. Ez a folyamat a központi, birodalmi hatalom felbomlásához vezetett a XIII. században.

„A XIII. század azért lehetett az egyetemek százada, mert ez volt a céhek, a testületek évszázada is. . . . Ez a városi fellendülés testületi szakasza, a szerzett politikai szabadságjogok a városi önkormányzatokban testesülnek meg” (Váczy Péter). A katonai szervezetekben létrejönnek a *kompániák*.

A XV. és XVI. század elvi, politikai, társadalmi és gazdasági tényeiben nem különbözik annyira egymástól, mint azok a mélyreható eszméi, elvi és formai eltérések, amelyek a XIII. századot elválasztják a megelőző, XII. századtól. Ezen a korfordulón rendülnek meg a középkori fejlődést mindeddig irányító vezérelvek. A minden téren ható bonyolult *átcsoportosulás* és a belőle sarjadó új eszmék, formák, rendszerek már az *újkor felé* mutatnak.

A keresztény középkor államrendjének két császársága – Manuelé és VI. Henriké – összeomlott. A keletit Dandolo doge és Montferrati Simon keresztesei döntötték meg 1204-ben, a nyugati csak néhány évtizeddel hosszabbította meg II. Frigyes. (Ezt megelőzőve zúta szét a szeldzsuk-török hatalom az arab világbirodalmat a X. században.) Hamis történetész-romantika lenne, ha a kora középkort a halál, a bűn, a nyomor, a járványok, a háborúk és dúlások, a művészet szorongásbrázolásain keresztül ítélnék meg, „fittyet hányva a vitalitás áramlataira” (Duby, G.), a népi mozgalmakra, tömegfelfordulásokra, a köznép s a tőlük egyre szeparálódó urak közti feszültségre, amelyek nemcsak a beteljesedő és hanyatló késői középkort jellemezték, de fellelhetők a XIII., sőt a XII. században is. A koncentrikus-teocentrikus világnézet évszázadokra stabilizálta a történetírás világnézetét, amelyet elsősorban a hagyományos bibliai és ókori klasszikus szemlélet, formák és igények irányítottak.

Az európai kereszténység a XII. századtól kezdett érdemben széttekinteni a nagyvilágban, s ekkor kezdett valamiféle külpolitikát kialakítani. A friss élményanyag, az anyagi-szellemi újdonságok (s az öröklött görög kultúra), amelyek beáramlása a keresztes hadjáratokkal kezdődött, meghozta a luxuscikket s a nagyobb választék igényét – és szakemberekre: kereskedőkre, tehát egy új *rétrege* volt szükség, melyet a parasztság szolgáltatott. Ugyancsak a XII. század közepétől fogva a *királyság* abszolút hatalomra tör a veszélyesen szervezkedő hűbéri-földesúri renddel szemben, igyekszik fölépíteni saját (serviens, kancelláriai, familiáris) *hivatali szervezetét*. A XIII. század elejétől növekedő ellenállás fokozatosan – de kéréllhetetlenül – megszünteti a hűbéri jelleget, alkotmányosan ellenőrzött biztosítókat épít ki, s ebből a gyökérből nő majd ki az *újkori rendi állam*.

Nem véletlen, hogy Aquinói Szent Tamás Isten, a *causa prima* és a király között *causa secunda*-ként a népet – s ezzel a *népfelség elvét* – vezeti be az újkorba olvadó középkor irodalmába (Váczy Péter). Ezt fejezi ki II. Frigyes törvénykönyvének kitétele is: „. . . (az államot) maguknak a dolgoknak szüksége” teremtette meg; ezzel az arisztotelészi elvvel az *állam* már nemcsak az „égi modell” másolata, hanem *önálló törvényű szervezetté vált* az evilági territóriumon. Amikor pedig az egyház maga is rendi (hűbéri-földesúri) jelleget öltött, a társadalommal egy sorba he-

lyezve magát, hűtlenné vált fölcsemelő, isteni officiumához, elszakadt a szegények mozgalmaitól, s mint pars civilis sacerdotalis – ezzel maga is a vis coactiva fősege alá kényszerült, miután sikertelen rivalizációs harcokba bonyolódott fogadott sorstársával, a világi arisztokráciával. A hármasszerkezetű társadalmi modell, amelyben a gazdasági hatalom a földesuraké, a politikai a katonaké (miles, lovag) és a spirituális az egyházié, felbomlik, mert kiüresedik és megszűnik az alapját képező *szolgálat* szelleme és érvénye.

Az egyházon belül is vetélytársként áll szemben egymással a *világi pap* és a *szerzetes*, aki a nép rokonszenvét s később, a XIII. századi egyetemeken a diákokét is élvezi. Az 1231-es magyar Aranybulla „tam nobilibus, quam aliis jobagionibus et servientibus” (mind a nemeseknek, mind egyéb jobbágyoknak és királyi szolgáknak) kifejezéséből még nem tűnik ki, hogy a világi rendiség két társadalmi osztályáról van szó, de ez a folyamat is szétágazó törekvéseket mutat.

Ellentétes megítélés alá esik az a társadalmi réteg, amelyet méltán nevezhetnénk katalizátornak az átalakulás folyamatában. A *goliard*-ok – *jongleur*-ök, *joculátorok* – valóban ellentmondásos képet mutatnak. A zsinatok szerint a goliard-klerikusok, a csavargó vándorok félelmetes bajkeverők, *forradalmárok*, *sőt anarchisták*. Mások nézőpontjából úgy mutatkoznak, mint a városi értelmiség egyik típusa, akik a feudális renddel szóban és tettekkel szemben állnak. Ezek azonban nem is annyira megváltoztatói, mint inkább részesei szeretnének lenni a kiváltságokon alapuló rendnek. Történelmi szerepük *mobilitásukban* és kritikájukban rejlik, hogy a megmerevedésre hajlamos kora középkori struktúrát mozgásra, s így fejlődéshez segítették. A XIII. század folyamán aztán le is tűntek lényegében a küzdőtérrel, s kérdezhetjük, hogy „beszédmódjuk s erkölceik szabadossága, a libertinusokéhoz való hasonlósága hozzájárult-e és mennyiben a szellem szabadságához” . . . ? (Le Goff)

Az *értelmiség* szó a középkorban a *klerikus* fogalmához és életformájához kötődik, aki valamely egyházi javadalomból él, tanul, tanít, először a városi iskolákban, majd a szerveződő és erősödő egyetemeken.

Az *eretnekek* (haeretikusok: tévelygők) a féktelelné váló és egyoldalú gazdagodással szemben a *krisztusi szegénység*, az öskeresztény egyszerűség eszméjét és gyakorlatát hirdették. Tévedéseik ellenére igen sok követőre találtak. Prédikációikban az egyházat és az államot is támadták. Az egyház szervezetén belül egyrészt az inkvizíció, másrészt a szegényekkel ugyancsak szolidáris, de az ortodoxiát mindenkor megőrző új kolduló rendek, a *dominikánusok* és a *ferencesek* léptek föl ellensúlyozásukra.

Magyarország. A XII. és XIII. század fordulóján hazánkban is mélyreható változások mentek végbe. A földközösség fokozatos kiküszöbölése, a nagybirtok terjeszkedése az egyéni birtok elvén, a várrendszer és a hozzá tartozó társadalmi struktúra bomlása olyan új történeti perspektívát nyitott, amelyet krónikásaink – dinasztikus, jogi és egyéb okokból – szívesen vetítettek vissza a korábbi századokra. Ebből a tényből sok tévedés – és sok tanulság is származott (ld. Hóman Bálint).

Békefi Remig írja, hogy „a magyar ember vallásossága ekkor nyers, kevésbé művelt lelkülettel párosul. . . Igazi középkor, az ellentétek kora van nálunk. A magyar már természeténél fogva nem vakbuzgó, . . . nem rajongó.” A keresztes hadjáratok eszméjén lelkesül, de a *flagelláns* mozgalom – bár ideig-óráig tért hódít –, hamar kiforrja magát, s követői kijózanodnak. Amikor ehhez hasonló jelenségekről tárgyalunk, föltétlenül szem előtt kell tartanunk a *spirituális* tényezőket, s a teológiai, a szociológiai és a gazdasági módszereken kívül a *szociálpszichológia* módszereivel is meg kell vizsgálnunk őket.

Vitatott s a köztudatban minden bizonnyal téves formában átvett tény – mosá *Szent Erzsébet* életére utalunk –, hogy „a történeti források *nem tudnak semmit az erőszakos kiűzésről*, még kevésbé az üldözésről” (Gyöngyössy Rozália). Karl Lajos szerint az üldözésről szóló monda bizonyára átvétel, hisz rendkívül kedves témája volt a középkori mondaváltozatoknak. Az ő vizsgálata szerint a mondanak két ága van, s mindkettőben az üldözött gyakran magyar királyleány. A világirodalom egyik legelterjedtebb mondája ez az ártatlan nőről, aki ártatlanságát megőrzi és végre elégtételt nyer. A monda a keresztes hadjáratok idején Keletről jutott Nyugatra a XI. század végén. Rövidített formáját az 1150 körül keletkezett német *Kaiserchronik* őrzi. Igen meggyőző forrásadatok szólnak a valódi történet mellett, tudniillik, hogy ez a „kiűzés” (ejectus fuit) nem

ügy történt, ahogy a köztudatban él. Röviden ismertetjük Boerne és Mielke idézett érveit: 1. a „kiűzés” után, Lajos hamvainak Otrantóból (Brundisium) való hazahozatala (redijt in Thüringi-am) alkalmával egy forrás sem említi *kibekülést* Raspe Henrikkel és a családdal. – 2. Az úgynevezett „Libellus” két eltávozásról szól: az első, mikor ejectus fuit (ami jogilag a vagyonnal való rendelkezés megvonását jelenti), a másik távozás a Libellus szerint „donec ad mandatum... Conradi Marpurchi se transtulit”, tehát végül is gyóntatója, Marburgi Konrád parancsának vettette alá magát. Erzsébet önkéntes szegénységben élt Eisenachban, talán Konrád közvetítésével került nagynénjéhez, a kitzenjeni apátnőhöz és nagybátyjához, Eckbert bambergi püspökhöz, aki ismét férjhez akarta őt adni. Konrád nem engedte meg, hogy zárdába menjen, s azt sem, hogy kolduljon. Boerne és Mielke nyomán s az eseményeket tekintve azt következtethetjük, hogy az akkori előkelők kételkedtek Erzsébet ép lelkiállapotában szokatlan életmódja miatt. – 3. Raspe Henrik – Lajos öccse – szűkkeblősége is hozzájárult a távozáshoz, de durva erőszakról – Haymann szerint – nem lehetett szó, legföljebb erkölcsi kényszerről. Ezt bizonyítja, hogy Konrád nem említi a kiűzést a pápához írt levelében – aki erre a tényre erélyesen reagált volna –, Erzsébet apja, majd később bátyja, IV. Béla pedig bizonyára fegyvert fogtak volna az igazságtalanság megtorlására. – 4. A szentté avatás alkalmával kihallgatott udvarhölgyei sem említik.

Felhasznált irodalom: Anonymus: Gesta Hungarorum. (Ford.: Pais D.) Bp., 1975. Balics Lajos: A római katolikus Egyház története. Bp., 1885. – Békefi Remig: Vallásos és erkölcsi élet Magyarországon az Árpád-házi királyok korában. Bp., 1896. – Epistola Conradi. Ed. Wyss, A. Hessischen Urkundenbuch. Leipzig, 1879. – Duby, Georges: Emberek és struktúrák a középkorban. Bp., 1978. – Endlicher: Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana. Sangalli, 1849. – Erdélyi László: Krónikáink kritikai ismertetése. Szeged, 1943. – Gyöngyössy Rozália: Szent Erzsébet thüringiai fejedelemszonyelete. Kolozsvár, 1917. – Hajabáts Márta: Árpád-házi Szent Erzsébet hagyományai a német irodalomban. Bp., 1938. – Hóman Bálint: Magyar középkor. Bp., 1938. – Horn Emil: Magyarországi Szent Erzsébet. Bp., 1905. – Huyskens: Quellenstudien zur Geschichte der hl. Elisabeth. Marburg, 1908. – Kurl Lajos: Árpád-házi Szent Erzsébet és az üldözött ártatlan nő mondája. Bp., 1908. – Le Goff: Az értelmiség a középkorban. Bp., 1979. – Marczali Henrik: A magyar történet kütfői az Árpádok korában. Bp., 1880. – Mátyás Flórián: Pogány szokások őseinknél. Roger és Tamás eszerek a nagy tatárjárásról. Bp., 1897. – Mezey László: Deák-ság és Európa. Bp., 1979. – Süpek Ottó: Szolgálat és szeretet... Bp., 1980. – Szekfű Gyula: Egyetemes történet. II. kt. – Váczy Péter: A középkor története. Bp., 1936. – Árpád-kori és Anjou-korabeli levelek. XI–XIV. század. S.a.r.: Makkai László és Mezey László. – Kristó Gyula: Az Aranybulla évszázada. Bp., 1976.

Egy a ti tanítók (W. EGGER munkafüzete a Máté-evangéliumhoz) (Opus Mystici Corporis, Bécs). A kitűnő teológus a modern bibliaolvasás egyik kiemelkedő tanítója. Munkafüzeteinek sorában ez a második, mely a bécsi kiadó gondozásában megjelent. (Az előző a Lukács-evangélium hasonló szempontú feldolgozása volt.) A modern-pedagógia fontos felismerése, hogy az ismeretszerzés akkor a legszilárdabb, ha a befogadói aktivitásra épül. W. Egger is mozgatni, alakítani akarja azok gondolkodásmódját, akik vele együtt olvassák Máté evangéliumát. Nem erőlteti ránk elképzeléseit, hanem szempontokat és ötleteket ad, melyek első lépései lehetnek az elmélyültebb és alaposabb szentírás ismereteknek. Fontos és értékes jellemzője módszerének, hogy összehasonlításra nevel, arra készíti, a különböző evangéliumi szövegeket egymás mellett és egyszerre olvassuk, hogy így módunkban legyen a különböző előadásokban is megismerni a közös üzenetet. A kis füzetet nagyszerűen használhatják a hitoktatók és az igényesebb olvasók. A gyermekeket nagyobb aktivitásra serkenhetjük, ha otthon megfelelő szemléltetésről is gondoskodunk.

CARLO CARETTO: Városban pusztai magányos (OMC, Bécs). Carlo Caretto korunk világi apostolkodásának kiemelkedő alakja volt ifjúságában, majd Jézus Kis Testvéreinek rendjébe lépve tíz évig a Szaharába vonult vissza és itt élt magányos remeteéletet. Jelenleg az olaszországi Spellóban remeteskedik. Nagy felismerése, hogy a gépi civilizáció korának embere egyre kevesebb elmélkedési alkalmat keres és talál magának, a felgyorsult idő nemcsak az emberi kapcsolatokat rendezi át, hanem megváltoztatja Istenhez fűződő viszonyunkat is. Hogy ez mégis mély és tartalmas maradjon, e kis könyvében Carlo Caretto a mai ember imádságra vezérlő kalauzát írja meg. Fejtegetései-nek kivételes érdeme, hogy megértéssel és együttérzéssel fordul az emberhez, s az ő oldaláról igyekszik megrajzolni azt az utat, melyen mégis elérhetünk Istenhez. Meg kell teremtenünk a városi élet forgatagában is lelkünknek azt a sivatagi magányát, ahová visszavonulva időnk és energiánk marad az imádságra és elmélkedésre. Ennek a lelki tökéletesedés folyamatában oly fontos szerepet betöltő eszménynek gyakorlati kifejtését adja, s közben néhol költői emelkedettségű elmélkedésekkel szövi át mondanivalóját.